

Bijeenkomst klankbordgroep reactie pleegzorg op uitkomsten Fase 2

Inleiding

De Christelijke Hogeschool Ede voert een groot wetenschappelijk onderzoek uit naar de samenwerking tussen gezinshuisouders en ouders 'Jouw gezin, mijn zorg', waarbij de volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd.

1. Wat maakt een samenwerkingsrelatie tussen een gezinshuisouder en ouder constructief en onder welke voorwaarden?
2. Hoe krijgt de samenwerking gestalte en hoe wordt dat ervaren door jongere, ouders en gezinshuisouders?

Entrea lindenhout levert een bijdrage aan het onderzoek door de uitkomsten te vergelijken met pleegzorg. Hierbij is van belang om zicht te krijgen op de verschillen en de overeenkomsten tussen de uitkomsten van het onderzoek en de pleegzorg en wat de oorzaken hiervan zijn.

Entrea lindenhout kent ongeveer 1000 pleeggezinplaatsingen in 960 pleeggezinnen en 54 gezinshuizen (oktober 2019).

Tijdens de klankbordbijeenkomst op 1 oktober 2019 is de feedback gericht op de uitkomsten van de tweede fase van het onderzoek.

Deelnemers klankbordgroep

De deelnemers aan de klankbordbijeenkomst zijn:

- Drie (netwerk)pleegouders met pleegzorgervaring variërend van crisispleegzorg, perspectiefzoekend en perspectiefbiedende bestandspleegzorg, deeltijdpleegzorg en netwerkpleegzorg. Eén netwerkpleegouder is lid van de Raad van Pleegouders.
- Jeugdzorgwerker pleegzorg met ervaring in het begeleiden van zowel pleeggezinnen als gezinshuizen
- Gezinsonderzoeker
- Drie gedragswetenschappers met ervaring in het begeleiden van zowel pleeggezinnen als gezinshuizen
- Ondersteuner van gespreksgroepen van pleegouders
- Coördinator werving
- Coördinator Wonen
- Beleidsadviseur, tevens ondersteuner van de Raad van Pleegouders en betrokken bij Let's Meet (organiseren van ontmoetingen tussen pleegkinderen)
- Beleidsadviseur, tevens coördinator pleegzorgteams Nijmegen en Rivierenland

De deelnemers van de klankbordgroep zijn allen betrokken bij Entrea lindenhout.

Ter voorbereiding op de bijeenkomst hebben de deelnemers een samenvatting ontvangen van het concept verslag *Jouw Gezin, Mijn Zorg?* 'Hoe gezinshuisouders en ouders constructief kunnen samenwerken. Rapportage 2 Verdieping: casestudies. Christelijke Hogeschool Ede

Herkenning, overeenkomsten en verschillen

Herkenning en overeenkomsten

In een eerste ronde van reacties op het concept onderzoeksverslag komt naar voren dat men veel overeenkomsten ziet tussen de uitkomsten van de tweede fase en de pleegzorg.

De bevorderende en belemmerende factoren voor een samenwerkingsrelatie, beschreven in deel 1 gelden ook voor de pleegzorg. Er is veel herkenning over het belang van een relationele houding van zowel ouders als gezinshuisouders. De ervaring is dat een respectvolle benadering vanuit pleegouders, ouders helpt om de pleegzorgplaatsing te kunnen verdragen. Het tonen van begrip voor het verlies van de ouder, welke emoties dit met zich mee brengt en daar ruimte voor bieden, is helpend voor de samenwerking tussen ouders en pleegouders. Het onderzoek laat zien hoe belangrijk het is dat ouders, kinderen en de gezinshuisouders gezien worden en dat geldt evenzeer voor de pleegzorg.

Opgemerkt wordt dat het concreet beschrijven van de handelingen die ouders en gezinshuisouders uitvoeren in het delen van de zorg, veel inzicht biedt in mogelijkheden om te komen tot een constructieve samenwerkingsrelatie. Deze interacties zijn grofweg onderverdeeld in vijf typen interacties:

Gezinshuisouders en ouders:

- Stemmen af over de jongere
- Stemmen af op elkaar
- Gaan om met spanning
- Vullen elkaar aan
- Reflecteren op de situatie

Zowel de pleegouders als de jeugdzorgwerkers herkennen de vijf typen van interacties tussen gezinshuisouders en ouders. In welke mate dit plaatsvindt is onder andere afhankelijk van de mogelijkheden en bereidheid van zowel ouders als pleegouders tot samenwerken rond de zorg voor het pleegkind, de visie van de (gezins-)voogd op het delen van het opvoederschap en de betekenis van deze interacties voor het pleegkind. Binnen de pleegzorgpopulatie van Entrea lindenhouT met een kleine 1000 pleegouders is er een breed continuüm als we kijken naar de typen van interacties tussen ouders en pleegouders. Dit varieert tot een gezamenlijk dragen van de zorg rond het pleegkind, waarbij ouders en pleegouders alle vijf de typen van interactie uitvoeren tot situaties waarin er structureel een vorm van begeleid bezoek is tussen ouder en pleegkind en er geen mogelijkheden zijn tot direct contact tussen ouder en pleegouder. In deze laatste situaties kan het zijn dat alle contact verloopt via de jeugdzorgwerker pleegzorg en/of de (gezins-)voogd.

Het beleid van de organisatie is om de samenwerking tussen ouders en pleegouders te stimuleren, te versterken en te faciliteren vanuit het principe: ga uit van mogelijkheden, van dat wat kan en haalbaar is voor alle betrokkenen.

De crisispleegouder maakt de kanttekening dat zij ervaart dat het prima werkt om vanuit deze basishouding een samenwerkingsrelatie op te bouwen, maar de professionals er om heen, hier niet altijd aan mee werken.

Zij heeft een ervaring met 15 plaatsingen vanuit crisissituaties en maakt mee dat (gezins-)voogden de contacten met ouders invullen vanuit de angst dat ouders over grenzen gaan, waardoor er bijvoorbeeld begeleide bezoeken worden geregeld. Haar ervaring is dat ouders thuis ontvangen, hen welkom heten, ouders helpt om hun wantrouwen los te laten. Ouders laten zien waar hun kind verblijft, hen de ruimte geven om een kind zelf de fles te geven, of naar bed te brengen, draagt er aan bij dat er een band ontstaat tussen ouder en pleegouder. Het intensieve contact tussen ouder en kind tijdens een crisisplaatsing, krijgt een ander karakter als dit kind perspectiefbiedend bij pleegouders gaat wonen. De ervaring van de crisispleegouder is dat dit goed uit te leggen is aan ouders, op basis van een periode waarin zij ervaren hebben dat zij hun rol als ouder mogen hebben, op basis van de werkrelatie die is opgebouwd tussen ouder en crisispleegouder.

De crisispleegouder draagt haar ervaringen in het opbouwen van de samenwerking over naar de pleegouders, als het kind perspectiefbiedend wordt geplaatst. Zij ervaart dat de nieuwe pleegouders hier baat bij hebben en zij goed in staat zijn zelf ook een constructieve samenwerking te krijgen met de ouders.

Er is veel herkenning van het belang dat ouders begeleiding en hulp krijgen om de uithuisplaatsing te verwerken en te leren verdragen dat hun kind door pleegouders/gezinshuisouders wordt opgevoed. Ondanks dat binnen de jeugdzorg de afgelopen 20 jaar dit belang wordt onderschreven, blijven zich situaties voordoen, waarbij ouders eenzaam achterblijven na de uithuisplaatsing, geen begrip en ondersteuning ervaren. Het stapelen van het verdriet met alle bijbehorende emoties wrekt zich tijdens het verblijf in pleeggezin of gezinshuis en legt een bom onder de samenwerking met pleegouders en gezinshuisouders.

In de conclusies van fase 2 wordt opgemerkt dat evaluatiebesprekingen vooral kindgericht zijn en dit wordt herkend vanuit de pleegzorg. Binnen de evaluaties hulpverleningsplan is een vast gesprekspunt de samenwerking tussen de volwassenen rond het pleegkind en dit is ook een vast kopje in de rapportage van de evaluaties. Maar het risico dat de aandacht primair ligt bij de kindontwikkeling en minder bij de ervaringen in de samenwerking is herkenbaar. In eerder onderzoek uitgevoerd door Entrea lindenhout over de samenwerking kwam naar voren dat een mogelijke verklaring is dat het spannend is voor de volwassenen om vanuit zichzelf te spreken over je ervaring in de samenwerking met de ander. Binnen Entrea lindenhout is een interventie ontwikkeld om ouders en pleegouders te stimuleren in gesprek te gaan over hun samenwerking, de wederzijdse verwachtingen en ervaringen en de ervaringen met deze verbeterinterventie zijn positief. Ouders en pleegouders die zich naar elkaar uitspreken, bouwen aan wederzijds begrip en vertrouwen.

Er is veel herkenning bij het gebruik van WhatsApp als belangrijk communicatiemiddel, ook in de pleegzorg draagt WhatsApp bij aan een laagdrempelige wijze van contact tussen ouders en pleegouders over de alledaagse zaken rond een kind, er wordt veel gebruik van gemaakt.

Er is ook herkenning over het kunnen hanteren van een balans tussen continu 'aan' staan en sensitief begrenzen.

Naast de herkenbaarheid maakt het onderzoek ook duidelijk wat er verwacht wordt van gezinshuisouders om samen met ouders het delen van de zorg rond het kind invulling te geven en hoe zwaar deze verwachtingen zijn. Deze verwachtingen komen overeen met de verwachtingen en mogelijk zelfs eisen aan pleegouders en roepen daarmee tevens de vraag op wat dit betekent voor de praktijk van alledag van pleegouders. Een van de pleegouders zegt:

“zoals het hier beschreven staat, zo wil je ook werken, je wilt begrip en respect uitdragen naar de ouder, je wilt samenwerken”.

Verschillen tussen pleegzorg en gezinshuiszorg

Diversiteit binnen de pleegzorg in type plaatsing

Binnen de pleegzorg is er diversiteit in type plaatsing en soort pleegzorg.

We onderscheiden bestands en –netwerkpleegzorg en in beide vormen zijn er crisisplaatsingen, perspectiefzoekende en perspectiefbiedende plaatsingen en weekend-vakantiepleegzorg.

In alle vormen van pleegzorg gelden de bevorderende factoren voor een constructieve samenwerking met ouders.

In het onderzoek lijkt het plaatsingen te betreffen bij gezinshuizen, waarbij kinderen perspectiefbiedend opgroeien. De diversiteit in type plaatsingen zoals bij de pleegzorg en het specifieke karakter van de relaties bij (familie-)netwerkplaatsingen komen niet aan bod in het onderzoek.

Binnen de netwerkpleegzorg is er verwevenheid tussen het gezin van herkomst en het pleeggezin. Ruim 70% van de netwerkplaatsingen betreft een familieplaatsing, dit betekent voor alle betrokkenen, zowel pleegkind als ouders en pleegouders een rolwisseling. Pleeg grootouders worden bijvoorbeeld opvoeders van hun kleinkind en dit heeft invloed op hun rol als ouder en schoonouder van de ouders van het pleegkind.

Een van de conclusies van fase 2 benoemt dat het voor gezinshuisouders een onderdeel is van hun professionele opgave om de relatie met al haar mogelijke spanning durven aangaan.

De vraag is hoe dit er uitziet binnen de netwerkpleegzorg, waar al vaak een spanningsvolle relatie aanwezig was voor dat er sprake was van een pleegzorgplaatsing.

Verschil in keuze als pleegouder en als gezinshuisouder

Gezinshuisouders zijn professionals en pleegouders zijn vrijwillig medewerkers. Pleegouders maken de keuze om een pleegkind op te gaan voeden als onderdeel van hun gezin. Netwerkpleegouders worden geconfronteerd met een belastende opvoedsituatie rond een kind dat zij kennen/waar ze een band mee hebben. Zeker binnen familie-netwerkpleegzorg wordt de keuze om voor het pleegkind te gaan zorgen vaak bepaald door het gegeven van de familierelatie en daarmee samenhangend het gevoel van verantwoordelijk zijn voor dit kind in je familie.

Tussen bestands- en netwerkpleegouders is er een verschil in de keuze die zij maken en tussen pleegouders en gezinshuisouders is er ook een verschil. Gezinshuisouders maken de keuze om meerdere kinderen tegelijk te gaan verzorgen als professionele opvoeder, het gezinshuis is tevens de bron van inkomsten voor het gezin. De verschillende keuzes betekenen ook een verschil in positie en daarmee ook een verschil in verwachtingen die organisaties hebben van de gezinshuisouder of van de pleegouder.

Professional en vrijwillig medewerker

Tenminste één van de gezinshuisouders is een professional. Een gezinshuis werkt met meerdere kinderen en bouwt daarmee een brede ervaring op in het werken met kinderen die uithuisgeplaatst zijn. De meeste gezinshuisouders zijn geschoold in het werken met kinderen met een hulpvraag, er wordt van één van de gezinshuisouders een HBO denk- en werkniveau gevraagd.

Het overgrote deel van de pleegouders is onervaren in de pleegzorg als zij starten met een eerste plaatsing. Natuurlijk zijn er situaties waarbij pleegouders meerdere kinderen opvangen, echter de grootste groep pleegouders doet ervaring opdoen met één pleegkind. De aanwezige pleegouders geven aan dat ook zij begonnen met de pleegzorg vanuit de verwachting dat je een kind gaat opvangen en verzorgen.

Het vraagt tijd om te ontdekken hoezeer een kind verweven is met ouders en de eigen achtergrond en wat dit vraagt van het pleeggezin.

Het heeft tijd nodig om te snappen hoe belangrijk het is voor een kind dat er contact is met de ouders, dat zij op bezoek kunnen komen, dat jij als pleegouder contact maakt met de ouder. Als het niet goed gaat met de ouder, gaat het ook niet goed met het kind.

In de afgelopen 5 jaar heeft entrea lindenhouT haar visie op het belang van een goede samenwerking met ouders aangescherpt en dit ook vertaald in de werkprocessen. Zo wordt in de werving en selectie/gezinsonderzoek/netwerkonderzoek veel aandacht besteed aan het belang van ouders bij een pleegzorgplaatsing. Ook hebben ouders nu een grotere rol in de matching dan voorheen. Ouders worden expliciet bevraagd op hun wensen en ideeën over een pleeggezin en als er een mogelijk pleeggezin is gevonden, vindt er eerst een kennismaking plaats tussen ouders en pleegouders en niet zoals voorheen, eerst een kennismaking tussen pleegouders en pleegkind.

Ook in andere pleegzorgorganisaties wordt er nagedacht op welke wijze de samenwerking tussen ouders en pleegouders versterkt kan worden, landelijk gezien heeft dit thema aandacht binnen de pleegzorg.

De grootste groep pleegouders heeft een plaatsing al langer dan 5 jaar, waarbij minder aandacht was voor het belang van een goede samenwerking, voor thema's als 'delen van opvoederschap'. Een deel van deze pleegouders heeft zelf een visie ontwikkeld over het belang van ouders voor een pleegkind, zoals de pleegouders tijdens deze bijeenkomst. Een ander deel van de pleegouders worstelt hiermee en geeft als feedback terug aan Entrea lindenhouT dat het accent teveel ligt op het belang van de ouders. Deze pleegouders leggen de focus op opvoeden van het pleegkind in een gezonde ontwikkeling en zetten het belang van samenwerken met ouders minder centraal. Ook zijn er plaatsingen, waarbij pleegkinderen aangeven minder contact te willen met ouders. Zo is er een aantal voorbeelden van pleegkinderen met ouders met een verstandelijke beperking, waarbij het pleegkind op een gegeven moment aangeeft minder behoefte te hebben aan het contact met de ouder.

Dit brengt dilemma's met zich mee voor de pleegouder: in hoeverre ondersteunt de pleegouder het pleegkind dat aangeeft minimaal behoefte te hebben aan contact met de ouder afgezet tegen de verwachting naar de pleegouder om een samenwerking met de ouder aan te gaan en het opvoederschap waar mogelijk te delen.

Het vraagstuk voor de organisatie is: in hoeverre kun je verwachten van pleegouders dat zij na een aantal jaren op een bepaalde manier invulling hebben gegeven aan het pleegouderschap en het contact met ouders, om daarin een andere opstelling te gaan kiezen. In hoeverre breng je de plaatsing in gevaar met het risico op breakdown?

De ondersteuning

Een gezinshuis werkt met meerdere kinderen en vaak ook met een zwaardere problematiek dan pleegouders. Een gezinshuis wordt ondersteund door een behandelteam en heeft rechtstreeks contact met een gedragswetenschapper over de ontwikkeling van de kinderen. Deze intensieve ondersteuning houdt ook in dat je preventief kunt werken. Daar waar signalen ontstaan over problemen in de samenwerking met ouders, daar waar kinderen mogelijk 'klem' komen te zitten, kun je preventief aan de slag met gezinshuisouders om hier actie op in te zetten.

Binnen de pleegzorg is er een gemiddeld face-to face contact bij lopende plaatsingen van één keer in de zes weken. Daar waar meer begeleiding nodig is, wordt er meer ingezet vanuit het principe: 'meer indien nodig, minder als het kan'.

Een vraag die naar voren komt is in hoeverre er voldoende kennis is over het proces van pleegouders? Gé Haans heeft kennis en inzichten ontwikkeld over het rouwproces van ouders die te maken hebben met een uithuisplaatsing en over de roldifferentiatie van ouders van pleegkinderen.

Deze kennis is ingedaald binnen de pleegzorg, zo is er bijvoorbeeld de module 'Ouderbegeleiding in de pleegzorg', gericht op begeleiden van ouders in hun verliesverwerking en op het kunnen omgaan met de veranderingen in de rol van ouder.

Specifieke kennis over het proces dat de pleegouder doormaakt, ontbreekt.

Entrea lindenhout is recent gestart met een onderzoek om hier kennis in te ontwikkelen, maar in de dagelijkse praktijk van begeleiden van pleegouders, is het eigen proces van de pleegouder een onderbelicht onderwerp.

In de praktijk zien we dat ouders op basis van hun problematiek en op basis van het worstelen met de roldifferentiatie zich heel wisselend kunnen opstellen, zowel naar hun kind als in de samenwerking met pleegouders. Hoe is het bijvoorbeeld voor pleegkinderen en hun pleegouders als de moeder met een sterke verstandelijke beperking na 10-12 jaar pleegzorg, opnieuw een advocaat vindt die voor haar een rechtszaak aanspant tegen de uithuisplaatsing, soms voor de 4^e of 5^e keer?

Dit brengt elke keer een periode van stress en onrust met zich mee. Van pleegouders verwachten we dat ze dit blijmoedig ondergaan, met alle begrip voor de pijn, verdriet en hoop van de ouder. De vraag is wat dit vraagt van de pleegouder, die voor de volle 100% zich inzet voor het pleegkind? We kunnen ons voorstellen dat pleegouders in een dergelijke situatie afhaken in het contact met de ouder. Mogelijk ontstaat er een parallel proces bij de jeugdzorgwerker, de jeugdzorgwerker haakt af in het begrip naar de pleegouder.

In hoeverre besteden we in de begeleiding van pleegouders voldoende aandacht aan het proces van verlies dat pleegouders ervaren als een pleegkind weer bij ouders gaat wonen? In hoeverre 'mogen' pleegouders in een dergelijke situatie verdriet ervaren?

Mogelijk is er een andere manier van begeleiden van pleegouders nodig, waarbij er ruimte is voor en erkenning is van het proces van de pleegouder zelf, in zijn relatie naar het pleegkind en zijn mogelijkheden in de samenwerking met de ouder

Aanbevelingen

De klankbordgroep formuleert een aantal aanbevelingen voor de pleegzorg, gericht op het ondersteunen en versterken van de samenwerking tussen ouders en pleegouders:

- Maak een standaard thema in de begeleiding van pleegouders en ouders, waarbij het gaat over de interactie tussen de ouder en pleegouder. Voorkom dat in de begeleiding de focus zich beperkt tot de kindproblematiek
- Faciliteer de inzet van de gedragswetenschapper bij de begeleiding van de pleegouders.
- School de jeugdzorgwerkers in het aandacht geven aan het proces dat pleegouders doormaken. Erkenning geven aan dit proces is één van de voorwaarden om pleegouders te ondersteunen in het aangaan van een op relatie gebaseerde samenwerkingsrelatie met ouders.
- Onderzoek of de jeugdzorgwerkers voldoende mogelijkheden hebben om ouders te begeleiden in hun verliesverwerking en de roldifferentiatie. Erken dat de problematiek van ouders een terugkerend thema kan zijn tijdens een lang lopende pleegzorgplaatsing en faciliteer dat er mogelijkheden zijn om de ouder hierin blijvend te ondersteunen.
- Onderzoek de mogelijkheden om samen met de Gecertificeerde Instellingen een visie en praktijk te ontwikkelen in het versterken van de samenwerking tussen ouders en pleegouders. De Gecertificeerde Instellingen hebben een eigen positie in het contact met ouders, pleegkinderen en pleegouders, maar een gezamenlijke visie op het belang van een goede samenwerking zal de pleegzorgplaatsing versterken.
- Draag zorg voor voldoende uitleg aan pleegouders over de problematiek en kwetsbaarheid van ouders. Inzicht en begrip voor het gegeven dat de ouder zich wisselend kan opstellen, kunnen helpen om de verwachtingen over de samenwerking realistisch te houden.
- Houd oog voor de gelijkwaardigheid tussen ouders en pleegouders. Plan eens een evaluatie bij ouders thuis i.p.v. op kantoor.
- Onderzoek in hoeverre aanvullende ondersteuning nodig en mogelijk is, denk hierbij bijvoorbeeld aan tijd nemen voor een gesprek tussen ouders en pleegouders specifiek over hun samenwerking. Of bekijk in hoeverre de Video Interactie Begeleiding ingezet kan worden om het contact tussen ouders en pleegouders te ondersteunen.
- Onderzoek in hoeverre in de voorbereiding van aspirant pleeggezinnen ervaringsdeskundigheid van ouders ingezet kan worden.
- Entrea lindenhout organiseert activiteiten voor pleegouders als gebaar van waardering voor hun inzet. Als voorbeeld wordt genoemd de kookworkshops die najaar 2019 worden aangeboden aan pleegouders.

In hoeverre kun je deze momenten benutten om het contact tussen ouder en pleegouder te versterken, wat is de impact als we bij pleegouders aangeven dat een optie is om samen met de ouder de kookworkshop te volgen?

De kern is: in hoeverre kunnen we het contact en de samenwerking tussen ouders en pleegouders normaliseren?

Arnhem, oktober 2019

Yvonne Aartsen,

Beleidsadviseur/coördinator pleegzorgteams Nijmegen en Rivierenland

Entrea lindenhout